

УДК 657.421.3

Ю. С. Серпенінова, канд. екон. наук,
О. С. Алтинцева, студентка
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”[©]

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті проаналізовано порядок проведення інвентаризації програмного забезпечення як специфічного об'єкта обліку на підприємстві. Виявлено основні проблемні аспекти, що виникають під час проведення інвентаризації програмного забезпечення. З метою усунення виявлених недоліків запропоновано шляхи вдосконалення інвентаризації програмного забезпечення у розрізі завдань інвентаризації, а також поетапну методику інвентаризації програмного забезпечення.

Ключові слова: програмне забезпечення, інвентаризація, інформатизація, активи, технології.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку як окремо взятої країни, так і світової економіки характеризується стрімким збільшенням значення та ролі інформатизації. Як наслідок можна простежити збільшення частки нематеріальних активів у структурі активів вітчизняних підприємств. Втім, спостерігається порушення у структурі ринку інформаційно-комп'ютерних технологій, потребує доопрацювання законодавча база, надаються викривлені статистичні дані про програмне забезпечення (далі – ПЗ), що є головним елементом ринку інформаційних технологій. Чітка невизначеність методологічних положень і принципів бухгалтерського обліку та контролю господарських операцій з ПЗ призводить до надання неправдивої інформації та сприяє неефективному контролю за їх використанням. У таких умовах особливого значення набуває чітко організований процес контролю за правильністю та правомірністю використання ПЗ, що зумовлює потребу в проведенні інвентаризації ПЗ. Таким чином, дослідження практичних і методичних засад організації інвентаризації ПЗ є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвентаризації нематеріальних активів досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені, як О. Л. Біляченко, М. І. Бабіч, Н. В. Винниченко, О. В. Кантаєва, О. Б. Нікітюк, Л. Й. Юрківська та інші. Так, О. Л. Біляченко у своїх працях [1–3] провела ґрунтовний аналіз облікових аспектів інвентаризації ПЗ. О. Л. Біляченко та Л. Й. Юрківська [4] здійснили також аналіз контролю ПЗ як функції управління інформаційно-комп'ютерними технологіями. О. В. Кантаєва та М. І. Бабіч [6] акцентували увагу на контролі ефективності використання нематеріальних активів

для прийняття управлінських рішень. Н. В. Винниченко [5] розглядала проблеми внутрішнього контролю нематеріальних активів на підприємстві. О. Б. Нікітюк [7] запропонував стратегії управління інтелектуальною власністю в розрізі тих нематеріальних активів, які є на підприємстві.

Мета статті – аналіз проблемних аспектів організації та методики проведення інвентаризації ПЗ, а також розробка пропозицій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Високий рівень розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій надзвичайно спростили процедури ведення бухгалтерського обліку та контролю на підприємствах. Наявність сучасного ПЗ в установах і організаціях дозволяє за короткий проміжок часу зареєструвати велику кількість господарських операцій і належним чином їх оформити у паперовому вигляді. Але виникають питання контролю під час проведення інвентаризації ПЗ, у зв'язку з нечіткою регламентацією певних положень законодавчих актів. Крім того виникає потреба в посиленні контролю за використанням ПЗ суб'єктами господарювання, про що свідчить високий рівень неправомірного застосування ПЗ (табл. 1).

Таблиця 1 – Неліцензійне використання програмного забезпечення у 2013 році

Регіон	Комерційна вартість, млрд дол. США	%
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	21	62 % (+2 % до 2011)
Північна Америка	10,9	19 % (без змін з 2011)
Західна Європа	12,8	29 % (-3 % з 2011)
Україна	0,272	35-40 %

Джерело: [11].

Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються та документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка [7]. Професійне, систематичне проведення інвентаризації надасть можливість визначити і проаналізувати фактичну наявність цінностей на підприємстві, оцінити вартість, відобразити в обліку.

Основні положення проведення інвентаризації підприємств, установ, організацій і, відповідно, оформлення отриманих результатів встановлено Інструкцією по інвентаризації основних засобів, нематеріальних

активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків (далі Інструкція № 69). Але цей нормативний документ не є досконалим, він не враховує специфіки правового режиму застосування ПЗ, яке останнім часом набуло широкого застосування на підприємствах, особливо неліцензійного, у зв'язку зі значними матеріальними затратами на його придбання. Крім того, необхідно звернути увагу на те, що Інструкція № 69 втрачає чинність і починаючи з 1 січня 2015 року набуває чинності Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. Цими нормативно-правовими актами встановлюються завдання інвентаризації, які стосовно ПЗ, на нашу думку, варто доповнити з урахуванням специфіки ПЗ (рис. 1).

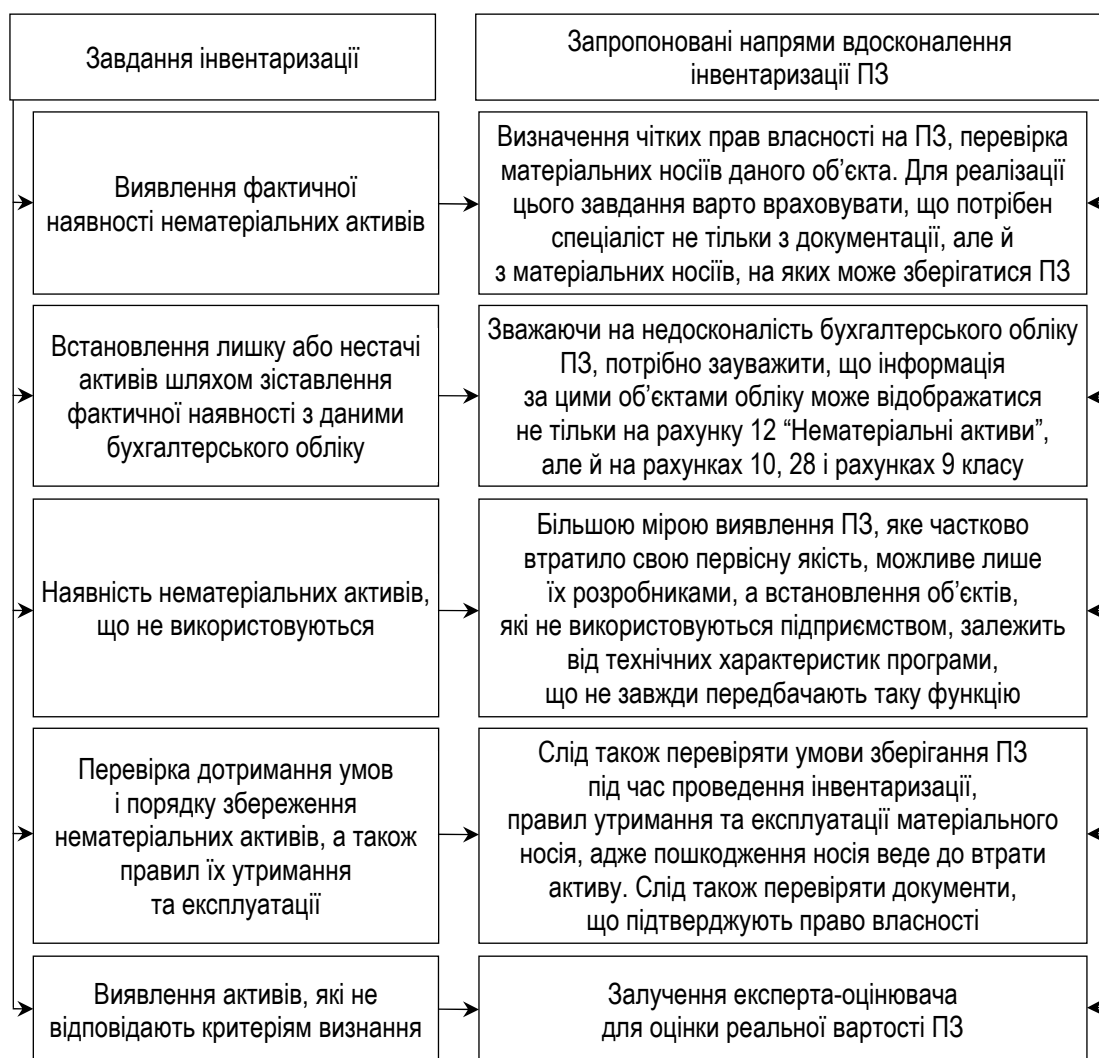

Рисунок 1 – Запропоновані шляхи вдосконалення інвентаризації ПЗ у розрізі завдань інвентаризації

Таким чином, існує ряд завдань і недоліків стосовно вирішення цих завдань під час проведення інвентаризації. З огляду на це методика інвентаризації ПЗ повинна проводитись у кілька стадій (рис. 2).

На першій стадії керівник підприємства приймає відповідне рішення про проведення інвентаризації, визначає об'єкт (ПЗ), відповідальних осіб і терміни проведення перевірки. Також по підприємству видається наказ про проведення інвентаризації, скликається інвентаризаційна комісія (до складу інвентаризаційної комісії забороняється входити матеріально-відповідальним особам). Отже, цей етап містить у собі тільки організаційні питання.

Рисунок 2 – Порядок проведення інвентаризації ПЗ

На підготовчій стадії важливим є визнання об'єкта бухгалтерського обліку як об'єкта інвентаризації (рис. 3). Нематеріальним активом, об'єктом бухгалтерського обліку, є авторське право, тобто документальне засвідчення права власності та розпоряджання підприємством ПЗ. Щоб розпочати інвентаризацію, потрібно отримати від матеріально відповідальних осіб розписки про повну готовність об'єктів до фактичної перевірки.

При інвентаризації ПЗ, крім загальних норм проведення інвентаризації, необхідно звернути увагу на наявність документів, згідно з якими оформлене придбане ПЗ, і документів, що описують сам об'єкт, які були підставою для оприбуткування (ліцензійний договір, авторський договір, патент).

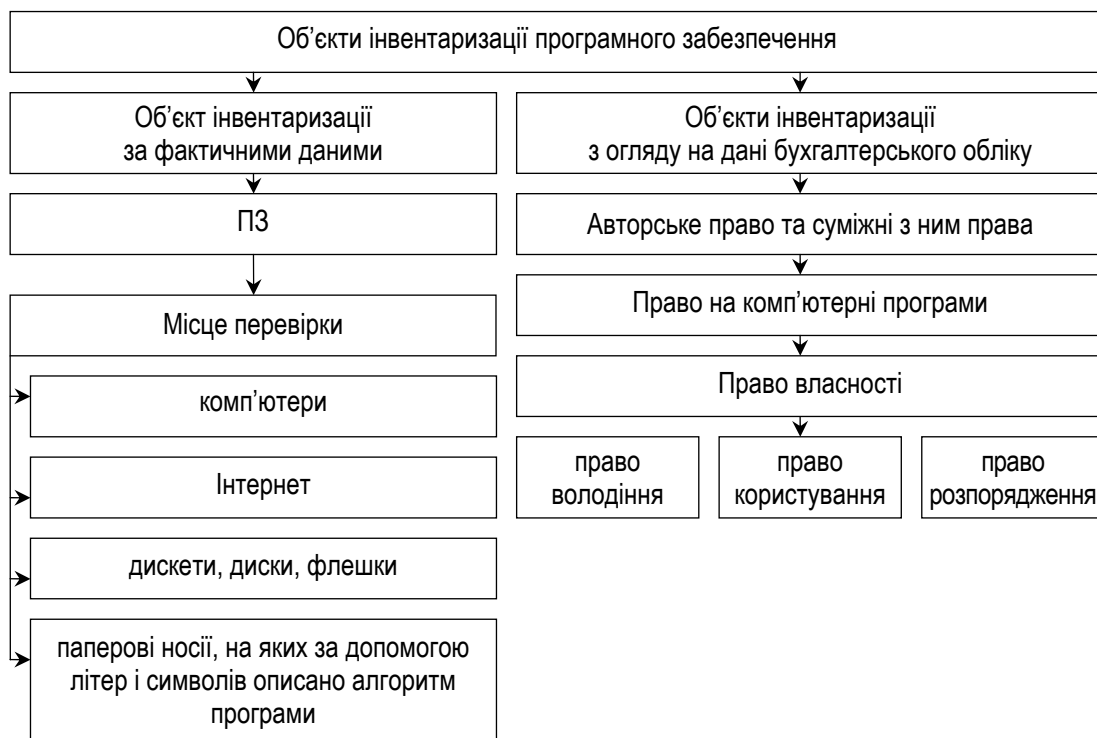

Рисунок 3 – Об'єкти інвентаризації ПЗ [4]

Надзвичайно важливим аспектом діяльності інвентаризаційної комісії є перевірка реальності вартості зарахованого на баланс ПЗ. Тому слід також враховувати те, що оцінити вартість ПЗ можна тільки за наявності в складі комісії або взагалі на підприємстві працівника, який володіє спеціальними знаннями, професійними навичками, або кваліфікаційного експерта-оцінювача.

Третя, технологічна, стадія містить у собі перевірку наявності та стану ПЗ, оцінку, а також складання інвентаризаційних описів.

На заключній стадії – результативній, інвентаризаційна комісія відображає отримані результати в бухгалтерському обліку та оформлює документально, аналізує їх і розробляє рекомендації щодо усунення виявлених недоліків. Відображення в бухгалтерському обліку отриманих результатів інвентаризації ПЗ можливе в декількох варіантах (рис. 4).

Рисунок 4 – Відображення в бухгалтерському обліку результатів інвентаризації ІЗ

Висновки. Таким чином, інвентаризація є одним із найголовніших завдань у діяльності підприємства, яке ставить за мету економічний ріст з використанням комп'ютерних програм і водночас уникнення загроз з боку неліцензійного їх використання.

У ході дослідження нами було виявлено ряд проблем, які виникають під час проведення інвентаризації ІЗ:

- відсутність спеціальних форм документів з інвентаризації ІЗ. Наявність таких форм дозволила б спростити процедури проведення інвентаризації;
- відсутність спеціальної класифікації ІЗ у законодавчих актах. Застосування такої класифікації дозволило б розділити ІЗ за ціною, статусом і метою використання;
- проблеми оцінки ІЗ, що пов'язані зі складністю визначення вартості ІЗ, створеного власними силами (потреба виокремлення затрат на етапах дослідження та розробки), а також потребою

залучення експертів-оцінювачів для встановлення справедливої вартості об'єкта інтелектуальної власності;

- відсутність єдиної методики відображення в обліку результатів інвентаризації, що пов'язано зі специфікою ПЗ як об'єкта обліку. Для цього необхідно враховувати, що ПЗ може відображатися не лише у складі нематеріальних активів, але й на рахунках 10, 28 та рахунках 9-го класу.

Список літератури

1. Біляченко О. Л. Аналіз дисертацій з проблем програмного забезпечення: актуальні напрями дослідження / О. Л. Біляченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – № 2 (52). – С. 62–71. – (Серія: Економічні науки).
2. Біляченко О. Л. Застосування інформаційно-комп'ютерних технологій в процесі проведення інвентаризації програмного забезпечення / О. Л. Біляченко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнародний збірник наукових праць [відповідальний редактор д-р екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Житомир : ЖДТУ, 2010. Випуск 2 (17). – С. 6–15. – (Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз).
3. Біляченко О. Л. Інвентаризація програмного забезпечення: теорія і методика / О. Л. Біляченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – № 1 (51). – С. 23–28. – (Серія: Економічні науки).
4. Біляченко О. Л. Контроль програмного забезпечення як функція управління інформаційно-комп'ютерними технологіями / О. Л. Біляченко, Л. Й. Юрківська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – Випуск 2 (20). – С. 486–490. – (Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз).
5. Винниченко Н. В. Проблеми внутрішнього контролю нематеріальних активів [Електронний ресурс] / Н. В. Винниченко. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1666>.
6. Кантаєва О. В. Контроль ефективності використання нематеріальних активів для прийняття управлінських рішень [Електронний ресурс] / О. В. Кантаєва, М. І. Бабіч. – Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/68/1/177.pdf>.
7. Никитюк О. Б. Стратегии управления интеллектуальной собственностью: нематериальные активы в компаниях (предприятиях) с оценкой стоимости амортизации [Электронный ресурс] / О. Б. Никитюк. – Режим доступа : <http://www.kpi.kharkov.ua/archive.pdf>.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України № 996-ХІУ від 16.07.99 – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
9. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань” [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.

10. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 “Нематеріальні активи” [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 18.10.99 № 242. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
11. Seventh Annual BSA and IDC Global Software Piracy Study [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/538/1/486.pdf>.

Отримано 26.11.2014

Summary

The article analyzes the inventory of the software, as a specific object of accounting at the enterprise. The main problematic aspects arising from the conduct inventory software is analyzed. To improve identified deficiencies it is suggested improvement the software inventory by inventory tasks, step-by-step methodology for software inventory.

Keywords: software, inventory, informatization, assets, technology.